

УДК 347.78 (477)

DOI <https://doi.org/10.32782/klj/2021.4.18>**Ромась Д. С.,**аспірант кафедри цивільного права та процесу
Хмельницького університету управління та права
імені Леоніда Юзькова

ВІДШКОДУВАННЯ МОРАЛЬНОЇ (НЕМАЙНОВОЇ) ШКОДИ ЯК ЗАХІД ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ АВТОРСЬКОГО ПРАВА

Анотація. Статтю присвячено визначенню особливостей відшкодування моральної (немайнової) шкоди за порушення авторського права. Встановлено, що метою відшкодування моральної (немайнової) шкоди за порушення авторського права є компенсація за душевні страждання фізичній особі та посягання на ділову репутацію юридичної особи (оскільки такий суб'єкт авторського права не володіє психікою, не має духовного і психічного прояву). Цивільне законодавство застосовує поняття «моральна шкода» для фізичних осіб, тоді як для юридичних осіб більш характерною є відшкодування «немайнової» шкоди. Автору може завдатися моральна (немайнова) шкода за порушення як особистих немайнових, так і майнових прав, тоді як іншим особам, яким передано авторське право, може бути завдана моральна (немайнова) шкода через порушення лише майнових авторських прав.

У статті запропоновано закріпити на законодавчому рівні презумпцію моральної шкоди для автора стосовно всіх випадків порушення особистих немайнових авторських прав, яка означає, що під час порушення будь-яких авторських прав завжди буде завдано моральних страждань для автора. Водночас порушення майнових авторських прав у суді слід доводити автору та іншим суб'єктам авторського права.

Зазначено, що лише грошове відшкодування моральної (немайнової) шкоди за порушення авторського права занадто вузько характеризує негативні наслідки її завдання. Запропоновано внести відповідні зміни до закону щодо поширення на відшкодування моральної (немайнової) шкоди за порушення авторського права та інших способів.

Запропоновано встановити мінімальний розмір відшкодування моральної шкоди для автора, який зазнав порушення особистих немайнових авторських прав, у вигляді прожиткового мінімуму для працездатних осіб, що слугуватиме забезпеченням каральної та виховної функцій цивільно-правової відповідальності за порушення авторського права.

У статті доведено, що розмір відшкодування моральної (немайнової) шкоди за порушення авторського права залежить від цільового призначення порушення авторського права, ступеня страждань суб'єкта авторського права або інших негативних наслідків, а також від характеру правопорушення.

Ключові слова: моральна (немайнова) шкода, авторське право, захід цивільно-правової відповідальності, автор, юридична особа, презумпція, відшкодування.

Romas D. S. Compensation for moral (non-pecuniary) damage as a measure of civil liability for copyright infringement

Abstract. The article is devoted to determining the features of compensation for moral (non-pecuniary damage) for copyright infringement. It is established that the purpose of compensation for moral (non-pecuniary damage) for copyright infringement is compensation for mental suffering of an individual and encroachment on the business reputation of a legal entity (because such a subject of copyright has no psyche, no spiritual and mental manifestation). Civil law applies the concept of 'non-pecuniary damage' to individuals, while for legal entities is more typical compensation for 'non-pecuniary' damage. The author may suffer moral (non-pecuniary) damage for infringement of both personal non-proprietary and property rights, while other persons to whom copyright has been transferred may suffer non-pecuniary (non-pecuniary) damage for infringement of only property copyright.

The article proposes to enshrine at the legislative level the presumption of moral damage to the author in all cases of infringement of personal non-property copyrights, which means that infringement of any copyright will always cause moral suffering to the author. In this case, the infringement of copyright must be proved in court to the author and other subjects of copyright.

It is stated that only monetary compensation for moral (non-pecuniary) damage for copyright infringement too narrowly characterizes the negative consequences of its task. It is proposed to make appropriate amendments to the law on the extension of moral (non-pecuniary) damages for copyright infringement and other means.

The article proposes to establish a minimum amount of compensation for non-pecuniary damage for an author who has suffered a violation of personal non-property copyrights in the form of a living wage for able-bodied persons. This will serve to ensure the punitive and educational functions of civil liability for copyright infringement.

The article proves that the amount of compensation for moral (non-pecuniary) damage for copyright infringement depends on the purpose of copyright infringement, the degree of suffering of the subject of copyright or other negative consequences, the nature of the infringement.

Key words: *moral (non-property) damage, copyright, measure of civil liability, author, legal entity, presumption, compensation.*

Актуальність проблеми дослідження.

Питання захисту авторського права неодноразово ставало предметом дослідження таких вітчизняних науковців, як Є.О. Харитонов, О.І. Харитонova, С.Д. Гринько, С.І. Шимон, В.П. Паліюк, Р.О. Стефанчук. Водночас ними не досліджено саме цивільно-правова відповідальність за порушення авторського права, зокрема заходи відшкодування.

Проблема порушення авторських прав у цивільному праві завжди була предметом багатьох досліджень і дискусій, однак досі доктрина цивільного права не запропонувала чітких шляхів вирішення глобальної проблеми цивільно-правової відповідальності за порушення авторського права. Автор як творець є уразливим до завдання моральної (немайнової) шкоди за порушення особистих немайнових авторських прав. Як наслідок, масове порушення авторського права вимагає своєчасної реакції для створення нових запобіжних механізмів у сфері відшкодування моральної (немайнової) шкоди за порушення авторського права.

Виклад основного матеріалу. Насамперед слід указати, що моральна (немайнова) шкода має особливе значення у сфері авторського права, оскільки автор – це творча і вразлива особистість. Це завжди негативні наслідки немайнового характеру, які впливають на стан особи в соціумі. Така шкода відшкодовується незалежно від відшкодування майнової шкоди та не пов'язана із розміром цього відшкодування (ч. 4 ст. 23 ЦК України) [1]. Зокрема, О.М. Ерделевський правильно вказував на те, що моральна шкода відноситься до особливої категорії шкоди, оскільки її виникнення може бути наслідком спричинення як майнової, так і немайнової шкоди [2, с. 7-8]. Водночас від-

шкодування моральної (немайнової) шкоди має майновий характер, оскільки її відшкодування здійснюється грошовими коштами або іншим майном (ч. 3 ст. 23 ЦК України) [1].

Автору може завдатися моральна (немайнова) шкода за порушення як особистих немайнових, так і майнових прав, тоді як іншим особам, яким було передане авторське право, може завдатися моральна (немайнова) шкода через порушення лише майнових авторських прав (такими особами можуть бути видавництва, організації колективного управління авторськими правами, фізична особа (підприємець) тощо). Особистими немайновими авторськими правами автора є право на псевдонім, недоторканість твору (п.п. 3, 4 ч. 1 ст. 438 ЦК України) [1], право на визнання свого авторства шляхом зазначення належним чином імені автора на творі, право на анонімність (п.п. 1, 2 ч. 1 ст. 14 Закону України «Про авторське право і суміжні права») [3]. Закономірно, що особисті немайнові права автора не можуть бути передані (відчужені) іншим особам, що вкотре доводить, що автор є найуразливішим суб'єктом щодо завдання моральної шкоди поміж інших суб'єктів авторського права. Через це вимагати компенсації моральної шкоди за загальним правилом можуть насамперед володільці особистих немайнових прав, тобто самі автори [4, с. 165].

Щодо майнових прав автора або іншої особи, яка має авторське право, то такими правами є виключне право на використання твору і виключне право на дозвіл або заборону використання твору іншими особами (ч. 1 ст. 15 Закону України «Про авторське право і суміжні права») [3]. Передати (відчужити) майнові авторські права автор може на підставі авторського договору, що значно розширює кількість

суб'єктів авторського права, яким також може бути завдана моральна (немайнова) шкода.

Автор є творчою особою, моральний стан якого прямо залежить від реалізації іншими прав, пов'язаних із об'єктами авторського права: неможливість завершити твір, втрата натхнення тощо. Зокрема, С.А. Беляцкін однією із підстав для відшкодування моральної шкоди вказував «порушення привілеїв та авторських прав» [5, с. 40].

Звертаючись до доктрини цивільного права, серед вітчизняних науковців найбільш повне визначення моральної шкоди надав Р. О. Стефанчук, який моральну шкоду розглядає як «негативні наслідки немайнового характеру, заподіяні фізичній особі внаслідок завданих їй фізичних, психічних і моральнісних страждань, пов'язаних із порушенням її прав чи охоронюваних законом інтересів або загрозою вчинення такої поведінки» [6, с. 223].

Моральна шкода у національному цивільному законодавстві трактується як: 1) фізичний біль і страждання, котрі фізична особа зазнала через каліцтво або інше ушкодження здоров'я; 2) душевні страждання, котрі фізична особа зазнала через протиправну поведінку щодо неї самої, членів її сім'ї чи близьких родичів; 3) душевні страждання, котрі фізична особа зазнала через знищення чи пошкодження її майна;

4) приниження честі та гідності фізичної особи, а також ділової репутації фізичної або юридичної особи (ч. 2 ст. 23 ЦК України) [1].

Очевидно, що законодавець розглядає моральну шкоду з урахуванням різних аспектів: негативних наслідків для потерпілого, проявів шкоди, об'єкту посягання. Водночас для авторського права не є характерним весь зміст ч. 2 ст. 23 ЦК України для визначення моральної шкоди. Зокрема, п. 3 постанови Пленуму Верховного Суду України № 4 «Про судову практику у справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди» передбачено, що моральна шкода може полягати не лише у приниженні честі, гідності, престижу або ділової репутації, але і у порушенні права інтелектуальної власності [7]. Як правильно пише С.Д. Гринько, на відміну від матеріальних речей, які можна відновити або відшкодувати їхню вартість, нематеріальні блага відновити неможливо [8, с. 294].

Аналізуючи цитовану статтю 23 ЦК України, стає очевидним, що для суб'єктів авторського права характерними є душевні страждання, котрі фізична особа зазнала через протиправну поведінку щодо неї самої (не враховуючи «членів її сім'ї чи близьких родичів», як указано у ЦК України), душевні страждання, котрі фізична особа зазнала через знищення чи пошкодження її об'єкта авторського права (а не «майна», як указано у ЦК України), а також через приниження честі та гідності фізичної особи, ділової репутації фізичної або юридичної особи. Зазначене підтверджено п. 40 постанови Пленуму Верховного Суду України «Про застосування судами норм законодавства у справах про захист авторського права і суміжних прав» № 5, за якою моральна (немайнова) шкода за порушення авторського права полягає у приниженні гідності, честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної або юридичної особи; у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала через протиправну поведінку щодо неї [9].

Із зазначеного випливає, що немайнова шкода юридичній особі може бути завдана шляхом посягання на її ділову репутацію. Під діловою репутацією юридичної особи розуміють оцінку її підприємницької, громадської, професійної чи іншої діяльності, яку здійснює така особа як учасник суспільних відносин (п. 4 постанови Пленуму Верховного Суду України № 1 «Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи») [10]. Як правильно пише В.П. Паліюк, юридична особа не володіє психікою, тому зрозуміло, що не може відчувати будь-яких емоцій щодо протиправної поведінки інших осіб [11, с. 61]. Водночас для фізичної особи шкода для честі, гідності та ділової репутації надалі може мати свій прояв через порушення функцій організму, припинення звичних життєвих зв'язків, що відобразиться на її здоров'ї [12, с. 46]. Причому для фізичної особи ділова репутація може розглядатись як погляд на певні професійні якості людини, якими є, наприклад, майстерність і надійність [13, с. 43]. Саме такі професійні якості найчастіше характеризують автора будь-якого твору.

Очевидно, що законодавець застосовує поняття «моральна шкода» для фізичних осіб,

тоді як для юридичних осіб більш характерною є поняття «відшкодування немайнової шкоди», чим і зумовлено назву цього дослідження. Як влучно пише В.П. Паліюк, подвійне поєднання «моральна і немайна шкода дозволяє, по-перше, повніше відбивати її природу, по-друге, ці поняття є прийнятними як для громадян, так і для юридичних осіб, оскільки поняття «честь», «гідність» і «ділова репутація» у сенсі цього терміну об'єднує цих суб'єктів [12, с. 73]. Як наслідок, у ст. 52 Закону України «Про авторське право і суміжні права» передбачено подання позову про відшкодування моральної (немайнової) шкоди [3]. Як слушно зазначає С.І. Шимон, цілком логічно застосовувати до юридичної особи поняття «немайнова шкода», оскільки вона не має духовного і психічного прояву, як це характерно для фізичної особи [14, с. 36]. Зокрема, найчастіше приниження ділової репутації особи може проявлятися через «серйозне зменшення вартості компанії», однак доведення в суді такого факту зумовлено низкою труднощів, серед яких доведення факту шкоди та оцінка грошового еквіваленту страждань, яких неможливо відчуту [15, с. 126-127].

Через усе вищезазначене важливо наголосити, що під час розгляду питання про відшкодування моральної шкоди за порушення авторського права потрібно застосовувати понятійний апарат, який стосується і юридичних осіб, використовуючи синонімічний термін «немайнова» щодо шкоди. Як було вже встановлено вище, юридичній особі не може бути завдана моральна шкода, що зумовлено її правовою природою.

Згідно із Законом України «Про авторське право і суміжні права» первинним суб'єктом, якому належить авторське право, є автор твору (ч. 1 ст. 11), а автор – це фізична особа (ст. 1) [3]. Вторинними ж суб'єктами авторського права є інші фізичні та юридичні особи, яким було передано майнові авторські права на підставі договору або закону (ч. 2 ст. 435 ЦК України) [1].

Як свідчить судова практика, порушення саме особистих немайнових авторських прав (право авторства, право на недоторканість твору) майже завжди супроводжується наявністю моральної шкоди [16, с. 492-493]. Недарма ч. 3 ст. 269 ЦК України передбачено, що особисті

немайнові права тісно пов'язані із фізичною особою [1]. А статтею 6bis Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів від 24 липня 1971 року (для України набрала чинності 31 травня 1995 року) передбачено право автора протидіяти будь-якому посягання на твір, здатному завдати шкоди його честі або репутації незалежно від майнових прав автора і навіть після відступлення цих прав [17].

На нашу думку, у Законі України «Про авторське право і суміжні права» потрібно закріпити положення про презумпцію моральної шкоди для автора стосовно всіх випадків порушення особистих немайнових авторських прав. Адже недарма статтею 54 Конституції України передбачено, що «громадянам гарантується ... захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності» [18]. Про необхідність запровадження презумпції моральної шкоди наголошував І.П. Майстер щодо «порушення всіх особистих немайнових прав і благ фізичної особи» [19, с. 84]. Ми вважаємо такі міркування слушними як для особистих немайнових прав фізичних осіб загалом, так і стосовно порушення особистих немайнових прав автора.

Ми вважаємо, що така юридична аксіома, як презумпція моральної шкоди для автора цілком закономірно підпадає саме під авторське право, оскільки незалежно від того, відчужив свої майнові права автор або ні, особисті немайнові права завжди належатимуть лише йому, тому в разі порушення будь-яких авторських прав завжди буде завдано моральних страждань для автора.

Головною метою відшкодування моральної (немайнової) шкоди є покращення психічного і душевного стану фізичної особи, усунення чи зменшення негативних наслідків для ділової репутації юридичної особи. За ст. 16 ЦК України, відшкодування моральної шкоди є одним із способів захисту цивільних прав та інтересів [1].

Як вже було зазначено вище, способи відшкодування моральної шкоди закріплені у ч. 3 ст. 23 ЦК України, якими є: 1) відшкодування грошовими коштами, 2) іншим майном, 3) в інший спосіб [1]. Водночас у п. а) ч. 2 ст. 52 Закону України «Про авторське право і суміжні права» вказано, що суд постановляє рішення про відшкодування моральної (немайнової)

шкоди, завданої порушенням авторського права і (або) суміжних прав, із визначенням розміру відшкодування [3]. Це означає, що в авторському праві моральна шкода відшкодовується лише одним способом – грошовими коштами. Зокрема, Р.О. Стефанчук критикує відшкодування моральної шкоди грошово-матеріальними способами, оскільки іноді люди сприймають таке відшкодування як швидкий засіб для збагачення [6, с. 225]. Вочевидь науковець спонукає до зміни судової практики шляхом застосування більш ефективних способів полегшення моральних страждань, наприклад, оплата відпочинку у санаторії, курс психотерапії тощо, а не виплата твердої грошової суми. Такої ж думки свого часу притримувався Г.Ф. Шершеневич, указуючи, що моральна шкода не підлягає грошовій оцінці [20, с. 402].

На нашу думку, грошове відшкодування моральної шкоди є цілком адекватним і прийнятним способом відшкодування моральної (немайнової) шкоди за порушення авторського права, проте у цьому випадку слід погодитись із думкою Р.О. Стефанчука, що лише грошове відшкодування моральної (немайнової) шкоди за порушення авторського права занадто вузько характеризує негативні наслідки її завдання. Наприклад, суб'єкту авторського права може відшкодовуватися моральна (немайнова) шкода квитками на відпочинок, курсом послуг психолога, іншими рекреаційними засобами для «душевного спокою» автора або відновлення репутації інших суб'єктів. А тому ми вважаємо за необхідне поширити положення ч. 3 ст. 23 ЦК України на Закон України «Про авторське право і суміжні права» щодо не лише грошового способу відшкодування моральної шкоди, але й інших способів.

Щодо відшкодування моральної шкоди, то свого часу І.П. Майстер у своєму дисертаційному дослідженні вдало дослідив, що відшкодування моральної шкоди може залежати від характеру правопорушення, вказавши, що «якщо шкоди завдано лише вчиненням цивільного правопорушення, то на розмір компенсації моральної шкоди впливатиме цивільно-правова характеристика елементів цивільних правовідносин; якщо шкоди завдано внаслідок скоєння злочину чи адміністративного правопорушення, то розмір компенсації моральної шкоди

визначатиметься також залежно від тяжкості правопорушення, його стадій тощо» [19, с. 57]. Таке твердження є правильним з огляду на те, що ступінь тяжкості та рівень суспільної небезпеки правопорушення у цивільному праві не має значення. Натомість у разі вчинення адміністративного правопорушення у сфері авторського права розмір відшкодування моральної (немайнової) шкоди буде нижчим порівняно із кримінальним правопорушенням (йдеться про цивільний позов щодо відшкодування моральної шкоди, завданої адміністративним або кримінальним правопорушенням). Це зумовлено, як вже було вказано, ступенем тяжкості та рівнем суспільної небезпеки правопорушення, що зумовлює тяжкість і глибину страждань. А для цивільно-правової відповідальності за порушення авторського права характерним є правило – чим більшу (глибшу, тривалішу) завдано моральну (немайнову) шкоду, тим більший розмір компенсації і навпаки. Таким чином, розмір відшкодування моральної шкоди за порушення авторського права також залежатиме від характеру правопорушення.

Під час визначення розміру відшкодування моральної шкоди враховуються вимоги до розумності та справедливості (п. 2 ч. 3 ст. 23 ЦК України) [1]. Розмір відшкодування за порушення авторського права має бути адекватним нанесеній моральній (немайновій) шкоді, тобто він повинен їй відповідати. Відповідно до п. 9 постанови Пленуму Верховного Суду України № 4 «Про судову практику у справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди» розмір відшкодування моральної (немайнової) шкоди суд визначає залежно від характеру та обсягу страждань (фізичних, душевних, психічних тощо), яких зазнав позивач, характеру немайнових втрат (їх тривалості, можливості відновлення тощо) та з урахуванням інших обставин [7]. Зокрема, національна судова практика під час визначення розміру відшкодування моральної шкоди за порушення авторського права застосовує категорії «глибини і тривалості душевних страждань позивача із приводу неправомірного поширення об'єкту авторського права» (рішення Печерського районного суду м. Києва від 24 березня 2017 року у справі № 757/27490/16-ц) [21], «характеру і тривалості душевних страждань

та негативних наслідків, яких позивач зазнав унаслідок порушення його авторських прав» (рішення Корольовського районного суду м. Житомира від 01 жовтня 2014 р. у справі № 296/12369/13-ц) [22] тощо. Як вірно зазначає А.С. Штефан, аналіз судових рішень у справах про захист авторського права свідчить про певний підхід, який вже виробився у судовій практиці: оцінюючи доведеність факту порушення авторського права, серйозність порушення і глибину інших негативних наслідків, які настали внаслідок порушення права (розмір спричиненої майнової шкоди, обсяг незаконно виданих та/або розповсюджених об'єктів тощо), суд визначає обсяги спричинення немайнової шкоди [23, с. 137]. Отже, особливістю розміру відшкодування моральної шкоди за порушення авторського права є ступінь страждань суб'єкта авторського права: як сильно, наскільки довго тривали негативні наслідки від порушення, наскільки нищівними для ділової репутації особи вони були тощо.

Через необхідність установлення презумпції моральної шкоди автору, як було вже вказано вище, ми вважаємо за необхідне встановити мінімальний розмір відшкодування моральної шкоди для автора, який зазнав порушення особистих немайнових авторських прав. Такий мінімальний розмір ми пропонуємо встановити як прожитковий мінімум для працездатних осіб (на одну особу у розрахунку на місяць), що встановлюється законом України про державний бюджет на відповідний рік. На нашу думку, саме така сума може вважатися мінімальним відшкодуванням моральної шкоди для автора, оскільки прожитковий мінімум – це вартісна величина достатнього для забезпечення нормального функціонування організму людини, збереження для його здоров'я набору продуктів харчування, а також мінімального набору непродовольчих товарів та мінімального набору послуг, потрібних для задоволення основних соціальних і культурних потреб особистості (ст. 1 Закону України «Про прожитковий мінімум») [24]. Таким чином, грошове задоволення мінімальних потреб автора, який зазнав порушення його прав, може вважатися закономірним співвідношенням презумпції моральної шкоди автора та визначення мінімального розміру її відшкодування. Водночас

ми вважаємо, що порушення майнових авторських прав потрібно у суді доводити автору та іншим суб'єктам авторського права, оскільки визначення розміру, наприклад збитків, підлягає чіткому розрахунку і дослідженню обставин завдання такої шкоди.

Слід також додати, що встановлення мінімального розміру відшкодування моральної шкоди, завданої автору за порушення особистих немайнових авторських прав, слугуватиме як виконання каральної функції цивільно-правової відповідальності, хоча категорія «каральність» не притаманна для приватної відповідальності. У цьому випадку в разі зазіхання на авторське право порушник усвідомлюватиме не імовірно, а точно настання цивільно-правової відповідальності за завдану моральну шкоду у вигляді чітко встановленої грошової суми. Це зумовлено тим, що порушення авторського права має занадто великі масштаби, тому презумпція моральної шкоди автора з мінімальним грошовим стягненням виконуватиме як каральну, так і виховну функцію цивільно-правової відповідальності за порушення авторського права.

Під час визначення розмірів відшкодування моральної (немайнової) шкоди суд зобов'язаний виходити із суті порушення і моральної шкоди, завданої особі, яка має авторське право (абз. 2 ч. 2 ст. 52 Закону України «Про авторське право і суміжні права») [3]. Зокрема, С. Б. Булеца пише, що розмір компенсації моральної шкоди визначається на підставі критеріїв матеріального вираження страждань, душевного болю та інших негативних наслідків морального характеру [25, с. 86].

Під час доведення наявності моральної (немайнової) шкоди за порушення авторського права позивач повинен довести факт наявності у нього авторського права, факт порушення його прав відповідачем, розмір шкоди і причинно-наслідковий зв'язок між завданою шкодою і діями відповідача (п. 12 постанови Пленуму Верховного Суду України «Про застосування судами норм законодавства у справах про захист авторського права і суміжних прав» № 5) [9].

У вирішенні спорів про відшкодування моральної (немайнової) шкоди, заподіяної унаслідок порушення права інтелектуальної влас-

ності, суд має встановити, чим підтверджується факт заподіяння позивачеві втрат немайнового характеру, за яких обставин чи якими діями вони заподіяні, в якій сумі чи в якій матеріальній формі позивач оцінює заподіяну йому шкоду та з яких підстав він водночас виходить, а також інші обставини, що мають значення для вирішення спору [26, с. 143]. Деякі науковці дотримуються позиції, що для визначення розміру моральної шкоди має обов'язково проводитися судово-психологічна експертиза для встановлення адекватного розміру компенсації залежно від завданих страждань [27, с. 8]. На думку Р.О. Стефанчука, методика визначення розміру відшкодування моральної шкоди має містити висновок психолого-психіатричної експертизи [28, с. 80-81]. Ми вважаємо, що призначення судової експертизи має бути завжди зваженим кроком, особливо якщо це стосується визначення розміру моральної (немайнової) шкоди за порушення авторського права.

Отже, відшкодування моральної (немайнової) шкоди є досить поширеним заходом цивільно-правової відповідальності за порушення авторського права, оскільки створений об'єкт завжди матиме не лише матеріальну, але і немайнову цінність для суб'єкта авторського права. Особливо це стосується автора, для якого порушення його прав інтелектуальної власності є вагомою втратою нематеріального характеру, що знаходить своє проявлення у витраченому часі на створення твору; умов, в яких він створювався; матеріалі, який був для цього необхідний тощо.

Висновки. Підсумовуючи все зазначене, специфікою відшкодування моральної (немайнової) шкоди як заходу цивільно-правової відповідальності за порушення авторського права є:

1) необхідність установавлення презумпції моральної шкоди автора у разі порушення осо-

бистих немайнових авторських прав незалежно від того, відчужив свої майнові права автор або ні. Особисті немайнові авторські права завжди належатимуть лише йому, тому в разі порушення будь-яких авторських прав завжди буде завдано моральних страждань автору;

2) закріпити у ч. 2 ст. 52 Закону України «Про авторське право і суміжні права» мінімальний розмір відшкодування моральної шкоди для автора, який зазнав порушення особистих немайнових авторських прав;

3) розмір відшкодування моральної (немайнової) шкоди за порушення авторського права залежить від: а) цільового призначення порушення авторського права, якщо автору завдано моральної шкоди за порушення особистих немайнових авторських прав, потрібно встановити мінімальний розмір такого відшкодування (пропонується прожитковий мінімум для працездатних осіб); б) ступеня страждань суб'єкта авторського права: як сильно, наскільки довго тривали негативні наслідки від порушення, наскільки нищівними для ділової репутації вони були тощо; в) характеру правопорушення: під час вчинення адміністративного або кримінального правопорушення у сфері авторського права розмір відшкодування моральної (немайнової) шкоди залежатиме від виду такого правопорушення, що зумовлює відповідну тяжкість і глибину страждань для цивільно-правової відповідальності за порушення авторського права;

4) для авторського права лише грошове відшкодування моральної (немайнової) шкоди занадто вузько характеризує негативні наслідки її завдання, тому необхідним є поширення положень ч. 3 ст. 23 ЦК України на Закон України «Про авторське право і суміжні права» щодо не лише грошового способу відшкодування моральної шкоди, але й інших способів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 року. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40. Ст. 356.
2. Эрделевский А. М. Компенсация морального вреда: анализ и комментарий законодательства и судебной практики. 2-е изд. Москва: БЕК, 2000. 256 с.
3. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23.12.1993 року. № 3792-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 13. Ст. 64.
4. Бааджи Н.П. Відшкодування шкоди, завданої неправомірним використанням авторських прав : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Одеса, 2010. 198 с.

5. Беляцкин С. А. Возмещение морального (неимущественного) вреда. Москва: ОАО «Издательский Дом «Городец», 2005. 64 с.
6. Стефанчук Р. О. Особисті немайнові права фізичних осіб у цивільному праві: поняття, зміст, система, особливості здійснення та захисту. Хмельницький : Вид-во Хмельницького університету управління та права, 2007. 626 с.
7. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди» № 4 від 31.03.1995 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0004700-95#Text>
8. Гринько С.Д. Деліктні зобов'язання римського приватного права: поняття, система, рецепція: монографія. Хмельницький: Хмельницький університет управління та права, 2012. 724 с.
9. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про застосування судами норм законодавства у справах про захист авторського права і суміжних прав» № 5 від 04.06.2010 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-10#Text>
10. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи») № 1 від 27.02.2009 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v_001700-09#Text
11. Палиюк В.П. Возмещение морального (неимущественного) вреда: монографія. Изд. 2-е, испр. и доп. Киев: Право, 2000. 272 с.
12. Палиюк В.П. Возмещение морального (неимущественного) вреда: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Харьков, 1999. 188 с.
13. Малеин Н.С. Возмещение труда, причиненного личности. Москва: Юридическая литература, 1965. 230 с.
14. Шимон С.І. Немайна (моральна шкода) юридичної особи: поняття і компенсація. *Підприємництво, господарство і право*. 2001. № 1. С. 34-38.
15. Спасова К.І. Відшкодування моральної шкоди при порушенні немайнових прав у соціальних мережах: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Одеса, 2021. 227 с.
16. Вахонєва Т.М. Авторське право і суміжні права в Україні: навчальний посібник. 2 -ге видання. Київ: Дакор, 2019. 576 с.
17. Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів від 24 липня 1971 року (для України набрала чинності 31 травня 1995 року). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_051#Text
18. Конституція України від 28.06.1996. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
19. Майстер І.П. Компенсація моральної шкоди як спосіб захисту особистих немайнових прав фізичної особи: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Київ, 2015. 220 с.
20. Шершеневич Г.Ф. Учебник гражданского права. Москва: Спарк, 1995. 674 с.
21. Рішення Печерського районного суду м. Києва від 24 березня 2017 року у справі № 757/27490/16-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/66068448>
22. Рішення Корольовського районного суду м. Житомира від 01 жовтня 2014 року у справі № 296/12369/13-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/40841656>
23. Штефан А.С. Авторське право і суміжні права: особливості правової охорони, здійснення та захисту: монографія. Київ: Інтерсервіс, 2017. 150 с.
24. Про прожитковий мінімум: Закон України від 15.07.1999 року. № 966-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 38. Ст. 348.
25. Булеца С. Б. Проблема визначення розміру компенсації моральної шкоди, заподіяної життю та здоров'ю фізичної особи в Україні та Угорщині. Проблеми здійснення та захисту особистих немайнових прав фізичної особи в умовах євроінтеграції (м. Хмельницький, 12 жовтня 2007 року): Науково-практичний стіл: Збірник тез наукових повідомлень учасників. Тернопіль : Підручники і посібники, 2007. С. 80–87.
26. Бенедисюк І. М. та ін. Посібник для суддів з інтелектуальної власності. Київ: К.І.С., 2018. 424 с.
27. Сліпченко О.І. Докази та доказування в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2010. 20 с.
28. Стефанчук Р.О. Компенсація моральної шкоди як спосіб захисту особистих немайнових прав: проблеми та шляхи вирішення. *Університетські наукові записки*. 2007. № 1(21). С. 67–83.